

садові особи підприємств, установ, організацій, на яких покладений обов'язок дотримання встановленого законом порядку ведення податкового обліку (ст. 163-1) [КУпАП]. Громадяни несуть відповідальність за неподання або не своєчасне подання декларацій про доходи (ст. 164-1) [6].

Платники податків також можуть бути суб'єктами адміністративної відповідальності, якщо це фізичні особи, незалежно від критерію президентства, які мають об'єкти оподаткування або провадять діяльність, що є об'єктом оподаткування згідно з ПК України або податковими законами, і на яких покладено обов'язок зі сплати податків та зборів (ст. 15) [4].

Повертаючись до розгляду підстави настання адміністративної відповідальності за ухилення від сплати податків, зазначасмо, що правова держава повинна забезпечувати не тільки можливість захисту прав людини шляхом встановлення санкцій за вчинення дій, що порушують її інтереси, права та свободи, а й належний захист інтересів прав та свобод осіб, до яких застосовуються заходи державного примусу.

Дієвість правової системи в цілому має визначатись із точки зору реальної ефективності забезпечення прав і свобод особи. В Україні, у зв'язку з проведенням цілого комплексу глибоких соціально-економічних, політичних, ідеологічних і культурних перетворень, проблема забезпечення прав і свобод людини набуває особливого значення. Суть цієї проблеми полягає як у наявності певних складнощів у реалізації деяких закріплених в Конституції України прав і свобод, так і в недостатньому рівні їх захищеності від правопорушень. Це обумовлює необхідність проведення подальших науково-теоретичних досліджень, спрямованих на поглиблене вивчення системи і механізму забезпечення прав і свобод особи, аналіз його головних чинників і пошук напрямів підвищення їх дієвості та ефективності в сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучерявенко М.П. Основи податкового права: навч. посіб. / М.П. Кучерявенко – Харків, 2001. – 227 с.
2. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность. / С.Н. Братусь – М., 1976. – 118 с.
3. Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву (теоретические проблемы). / О.Э. Лейст – 1981. – 130 с.
4. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010, № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/275-17>.
5. Юстус О.И. Финансово-правовая ответственность налогоплательщиков-организаций: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. / О.И. Юстус – Саратов, 1997 – 14 с.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 р. № 8073-X. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
7. Податковий кодекс Російської Федерації від 31 липня 1998., № 146-ФЗ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://base.garant.ru/10900200/>

УДК 330.16

ПОНЯТТЯ ТА ЮРИДИЧНА ПРИРОДА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Кадурін С.С.,
аспірант

Донецький юридичний інститут МВС України

Стаття присвячена дослідженню проблеми адміністративно-правових засобів забезпечення екологічної безпеки. Аналізується формування поняття адміністративно-правових засобів у сучасному теоретико-правовому дискурсі. Автором виділено характерні ознаки адміністративно-правових засобів забезпечення екологічної безпеки.

Ключові слова: засоби, правові засоби, адміністративно-правові засоби.

Кадурін С.Е. / ПОНЯТИЕ И ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВЫХ СРЕДСТВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ / Донецкий юридический институт МВД Украины, Украина

Статья посвящена исследованию проблемы административно-правовых средств обеспечения экологической безопасности. Анализируется формирование понятия административно-правовых средств в современном теоретико-правовом дискурсе. Автором выделены характерные признаки административно-правовых средств обеспечения экологической безопасности.

Ключевые слова: средства, правовые средства, административно-правовые средства.

Kadurin S.E. / CONCEPT AND THE LEGAL NATURE OF THE LEGAL AND ADMINISTRATIVE MEANS TO ENSURE ENVIRONMENTAL SAFETY / Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Ukraine

The article investigates the problem of legal and administrative means to ensure environmental safety. We analyze the formation of the concept of administrative and legal means in the modern theoretical and legal discourse. The author distinguishes the characteristics of administrative and legal means to ensure environmental safety.

The problem of ensuring ecological safety is insufficiently investigated within administrative law, that is from the point of view of development of organizational and legal bases of ensuring ecological safety. The theoretical analysis of concept is a necessary element of any scientific research, especially when the new or multiple-valued concept is introduced into scientific circulation. «Legal means» is one of central in the tool theory of the right, tries to find the answer to a question of what social problems can solve concrete legal mechanisms.

Administrative and legal means are diverse, thus they are interconnected and interdependent, make complete system, are crossed with criminal and legal, financial and legal, economic measures, various methods of organizational and mass activity. Maintenance of an appropriate condition of security of objects of the ecological sphere from anthropogenous and natural threats, the prevention and suppression of offenses in the specified sphere, attraction guilty to administrative responsibility, and also identification and elimination of the reasons and conditions promoting their commission.

For today process of improvement of ensuring ecological safety it is impossible without development of adequate, effective and effective both primary, and complex administrative and legal means.

Key words: means, legal means, legal and administrative means, financial and legal, economic measures, legal discourse.

Сьогодні забезпечення екологічної безпеки є суміжною сферою регулювання екологічного, конституційного, адміністративного, цивільного, кримінального, фінансового та інших галузей права, кожне з яких має специфічний предмет правового регулювання. Однак проблема забезпечення екологічної безпеки недостатньо досліджена в рамках адміністративного права, тобто з точки зору розробки організаційно-правових засад забезпечення екологічної безпеки, а також прогнозування основних напрямів розвитку державної політики у сфері забезпечення екологічної безпеки, визначення засобів забезпечення екологічної безпеки тощо.

Серед особливостей забезпечення екологічної безпеки слід виділити комплекс державно-правових, соціально-економічних та інших відносин, що динамічно складаються в екологічній сфері та вимагають суттєвого вдосконалення не тільки в питаннях адміністративної відповідальності, а й в питаннях упорядкування, уніфікації інших адміністративно-правових засобів забезпечення екологічної безпеки, чіткого переліку яких на сьогоднішній день не вироблено наукою.

Теоретичний аналіз поняття є необхідним елементом будь-якого наукового дослідження, особливо в тих випадках, коли в науковий обіг вводиться нове або багатозначне поняття. Незважаючи на те, що сучасна наука адміністративного права доволі часто оперує поняттям «адміністративно-правові засоби», визнаючи їх сукупність основою механізму адміністративно-правового регулювання [1, с. 64], проте дефініції зазначеному терміну не надається.

Юридичну природу адміністративно-правових засобів як найбільш дієвих способів адміністративно-правового впливу на ті чи інші явища правової дійсності, а також можливість застосування їх на практиці в різних сферах життєдіяльності розкривають у своїх працях такі фундаменталісти адміністративного права, як В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, С.Г. Стеценко, А.Т. Комзюк. Окремі питання досліджуваної теми розглядаються в межах дисертаційних досліджень А.В. Жуйкова, І.Ю. Капустіна, А.В. Постоева, О.Ю. Салманової та інших. Аналіз наукових доробок вчених дозволяє стверджувати, що спеціальних досліджень, спрямованих на вивчення всього комплексу адміністративно-правових засобів забезпечення екологічної безпеки не проводилося, зазначена тематика не була повноцінно вивчена в теоретико-методологічних роботах з адміністративного права.

З огляду на вищезазначене, головною метою статті є дослідження поняття та юридичної природи адміністративно-правових засобів забезпечення екологічної безпеки у нерозривному зв'язку з аналізом їх базових складових.

Перш ніж перейти до з'ясування поняття та юридичної природи адміністративно-правових засобів забезпе-

чення екологічної безпеки, необхідно звернутися до семантики понять «засоби», «правові засоби».

У тлумачних словниках слово «засіб» розглядається як прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб; те, що служить знаряддям у якійсь дії, справі [2, с. 420; 3, с. 307]. У філософських словниках це поняття визначається як «сукупність предметів, ідей, явищ та способів дій, які є неодмінною умовою реалізації цілі» [4, с. 206].

Що стосується застосування поняття «засіб» у науковій доктрині, то воно є загальнонауковим, міждисциплінарним терміном, яким оперують різні галузі знання – управлінські, технічні, фінансові тощо. У правовій сфері також існують власні засоби з притаманними їм особливостями. Поняття «засіб» в юриспруденції вживається в різних значеннях: його використовують і відносно права в цілому [5], і щодо різноманітних режимів правового регулювання, елементів механізму правового регулювання [6, с. 14].

Слід відзначити, що в юридичній науці в теорії права поняття «правові засоби» та «юридичні засоби» застосовуються як тотожні.

Розуміння поняття «правові засоби» зазнавало змін разом зі зміною історико-політичних процесів, саме тому в наукових джерелах його розглядають у дореволюційній [7, с. 4.; 8, с. 148], радянській [9, с. 31.; 6, с. 14] та сучасній [10, с. 244–245; 11, с. 353–354] правових традиціях.

Не вдаючись до наукової дискусії з приводу розуміння правових засобів у теорії права, оскільки це питання виходить за межі предмета нашого дослідження, зазначимо, що в сучасному теоретико-правовому дискурсі правові засоби розглядаються в різних аспектах.

На нашу думку, найбільш правильним є розуміння правових засобів представниками інструментальної теорії права. Поняття «юридичні засоби» є одним із центральних в інструментальній теорії права, яке намагається знайти відповідь на питання про те, які соціальні завдання можуть вирішувати конкретні правові механізми, де і в якому порядку їх можна використовувати в практичній правовій діяльності для досягнення соціально значущих результатів [12, с. 151–152].

А.В. Мільков пише: «Дослідники стверджують, що правові засоби – це не просто абстрактна теоретична категорія, а реально існуючі явища, оскільки в правовій системі об'єктивно відокремлюються різного роду регулятивні сутності, своєрідні інструменти, які утворюють специфічні механізми і режими, що визначають особливості «роботи» права на різних ділянках і стадіях правового регулювання, і висловлюють думку про те, що правовий засіб – це самостійне наукове поняття. У системі понять теорії права воно виконує не додаткову, службову роль, а роль самостійної категорії, яка розкриває свою

сторону права, як це роблять і інші поняття теорії права» [13, с. 114].

Поняття «правові засоби», на думку представників цієї теорії, дозволяє узагальнити ті явища, які покликані забезпечити досягнення поставлених у законодавстві цілей [11, с. 354.]. Враховуючи вищезазначене, зазначимо, що питання про правові засоби, за допомогою яких можуть досягатися цілі правового регулювання, є вирішальним у визначенні ефективності останнього. Наведене цілком стосується і поняття адміністративно-правових засобів.

Слід відзначити, що в адміністративно-правовій доктрині радянських часів переважав так званий діяльнісний підхід до визначення адміністративно-правових засобів, які розглядалися вченими як встановлені нормами права способи юридично значущих дій компетентних державних органів (посадових осіб), що забезпечують переведення загальних адміністративно-правових приписів у суспільні відносини, що регламентуються, і вирішення тим самим завдань, що стоять перед цими органами [14, с. 20; 15, с. 15–16]. Проте таке визначення не розкривало сутності та юридичної природи адміністративно-правових заходів.

У сучасній юридичній літературі, досліджуючи адміністративно-правові засоби в різних сферах адміністративно-правового регулювання, автори розглядають їх по-різному, як:

- відособлена група засобів (інструментів) адміністративного права, закріплених у законодавстві і призначених для регулювання певних відносин [16, с. 8];

- способи правового впливу в особі держави на суб'єктів [17, с. 159].

- конкретні акти (дії) уповноваженого державного органу, посадової особи, громадської організації, спрямовані на реалізацію адміністративно-правових норм [18, с. 14].

- передбачені нормами адміністративного права інструменти і технології правового та організаційного характеру, що дозволяють попередити або виявити порушення, відновити порушені при цьому права і законні інтереси фізичних та юридичних осіб, здійснити відповідний вплив відносно порушників, вжити заходів щодо недопущення надалі порушень [19, с. 10].

- сукупність прийомів і способів, за допомогою яких здійснюється вплив на суспільні відносини у певній сфері з метою її нормального функціонування, формування в учасників правовідносин звичок добровільно виконувати вимоги правових норм, попередження та припинення порушень загальнообов'язкових правил, норм і стандартів, притягнення винних до відповідальності [20, с. 27–28].

- адміністративно-правові норми і акти застосування норм адміністративного права, спрямовані на досягнення соціально-значущого результату [21, с. 12];

- система адміністративно-правових норм, яка розглядається з позиції їх функціонального призначення для вирішення певного кола завдань, регулювання відповідних суспільних відносин [22].

Не заперечуючи права на існування наведених нами понять, зазначимо, що в деяких із них порушені правила ясності й чіткості визначення, оскільки зміст понять «конкретні акти (дії)», «адміністративно-правові норми та акти застосування норм», «система адміністративно-правових норм» не є очевидним і також потребує визначення.

Загалом проаналізовані нами поняття адміністративно-правових засобів дає нам право стверджувати, що в адміністративно-правовій науці переважає позиція, відповідно до якої адміністративно-правові засоби визначають як сукупність прийомів, способів і інструментів. Ми також підтримуємо зазначену позицію.

Що стосується юридичної природи адміністративно-правових засобів, В. Колпаков та О. Кузьменко за-

значають, що за допомогою засобів адміністративного права (норми, відносини, законодавство, компетенція суб'єктів, способи реалізації норм) здійснюється зовнішнє вираження і юридичне оформлення публічного інтересу в управлінні [23, с. 31]. Враховуючи це, цілком справедливим є твердження В.Т. Комзюка про те, що адміністративно-правові засоби в комплексі є одним з ефективних структурних елементів охоронної діяльності органів держави, спрямованої на формування і розвиток суспільних відносин у різних галузях (у тому числі й у сфері митної справи) на належній нормативній основі. Застосування адміністративно-правових засобів перебуває в органічному взаємозв'язку із забезпеченням належного порядку у сфері державного управління. Значення, цілеспрямованість, особливості змісту і порядок застосування адміністративно-правових засобів закріплені адміністративним законодавством України (законами та урядовими постановами), а свій розвиток і деталізацію вони отримують у відомчих нормативних актах і рішеннях місцевих органів влади та місцевого самоврядування [24, с. 123].

Адміністративно-правові засоби є багатоманітними, при цьому вони є взаємопов'язаними і взаємозалежними, складають цілісну систему, перетинаються з кримінально-правовими, фінансово-правовими, економічними заходами, різноманітними методами організаційно-масової діяльності. Тільки раціональне використання різноманітних засобів у взаємозв'язку, обґрунтований вибір основних із них, уміле їх поєднання і створюють умови для належного забезпечення реалізації визначеної мети, сприяють досягненню бажаних, очікуваних результатів. Вибір конкретного адміністративно-правового засобу, доцільність його застосування в тій чи іншій ситуації визначаються умовами, що склалися, наявністю певних обставин, завданнями і компетенцією органу (посадової особи), який діє в даній ситуації [25, с. 44-48].

Аналіз правової природи адміністративно-правових засобів забезпечення екологічної безпеки, а також наукових джерел, присвячених проблематиці адміністративно-правових засобів у сучасній адміністративно-правовій доктрині, дозволяє нам виділити такі характерні їх ознаки:

- адміністративно-правові засоби чітко врегульовані нормами права;

- вони застосовуються уповноваженими на те суб'єктами у сфері публічного адміністрування;

- зазначені заходи розкривають зміст управлінської діяльності суб'єктів їх застосування;

- адміністративно-правові засоби здійснюють регулюючий вплив на суспільні відносини з метою їх створення, зміни або припинення;

- їх застосування призводить до певних юридичних наслідків, конкретних результатів, до того чи іншого ступеня ефективності адміністративно-правового регулювання;

- адміністративно-правові засоби можуть мати як примусовий, так і не примусовий характер;

- мета їх застосування полягає в підтриманні належного стану захищеності об'єктів екологічної сфери від антропогенних і природних загроз, попередження і припинення правопорушень у зазначеній сфері, притягнення винних до адміністративної відповідальності, а також виявлення та усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню.

Отже, адміністративно-правові засоби забезпечення екологічної безпеки охоплюють правовий та організаційний інструментарій для досягнення конкретної мети – підтримання належного стану захищеності об'єктів екологічної сфери від антропогенних і природних загроз, попередження і припинення правопорушень у зазначеній сфері, притягнення винних до адміністративної відпові-

дальності, а також виявлення та усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню. Вони створюють загальні, гарантовані державою можливості для посилення позитивних регулятивних факторів і одночасно для усунення негативних факторів, що постають на шляху впорядкування соціальних зв'язків [26, с. 321].

Таким чином, враховуючи поняття «забезпечення екологічної безпеки», теоретико-методологічні розробки вчених у цій галузі, адміністративно-правові засоби забезпечення екологічної безпеки можна визначити як врегульовану нормами адміністративного права сукупність прийомів, ін-

струментів, спрямованих на підтримання належного стану захищеності об'єктів екологічної сфери від антропогенних і природних загроз, попередження і припинення правопорушень у зазначеній сфері, притягнення винних до адміністративної відповідальності, а також виявлення та усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню.

Безумовним є те, що на сьогодні процес удосконалення забезпечення екологічної безпеки неможливий без розробки адекватних, дієвих та ефективних як первинних, так і комплексних адміністративно-правових засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : [навчальний посібник] / С.Г. Стеценко. К. : Атіка, 2007. – 624 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і головн. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Словник української мови : [в 11 томах] / за ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – том 3. – 1972. – 744 с.
4. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – [2 вид., перероб. і доп.]. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
5. Халфина Р. О. Право как средство социального управления / Р.О. Халфина. – М., 1988. – 255 с.
6. Алексеев С.С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация / С.С. Алексеев // Советское государство и право. – 1987. – № 6. – С. 12-19.
7. Петражицкий Л.И. Введение в изучение права и нравственности: Основы эмоциональной психологии / Л.И. Петражицкий. – [3-е изд.]. – СПб., 1908. – 690 с.
8. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права / Г.Ф. Шершеневич. – М.: издание Бр. Башмаковых, 1911. – 858 с.
9. Толстой Ю.К. К теории правоотношения / Ю.К. Толстой. – Л., 1959. – 88 с.
10. Хропанюк В.Н. Теория государства и права / В.Н. Хропанюк. – М., 1996. – 378 с.
11. Проблемы теории государства и права : [учебное пособие] / Под ред. М.Н. Марченко. – М., 2001. – 656 с.
12. Аврутин Ю.Е. Правопорядок : организационно-правовое обеспечение в Российской Федерации. Теоретическое административно-правовое исследование : [монография] / Ю.Е. Аврутин, В.Я. Кикоть, И.И. Сидорук. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. – 456 с.
13. Мильков А.В. К определению понятия правовые средства / А.В. Мильков // Бизнес в законе. – 2009. – №1. – С. 113-115.
14. Селиванов В.В. Исполнение актов применения норм административного права в деятельности милиции : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / В.В. Селиванов. – М., 1984. – 25 с.
15. Помаскин В.Е. Административно-правовые средства охраны общественного порядка при проведении спортивно-зрелищных мероприятий : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / В.Е. Помаскин. – М., 1985 –
16. Постолев А.В. Административно – правовые средства обеспечения рационального использования и охраны земель трубопроводного транспорта России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / А.В. Постолев. – Омск : Южно-Уральский государственный университет, 2007. – 32 с.
17. Волобуев И.А. Административно-правовые средства борьбы с наркоманией и их применение органами внутренних дел : по материалам Дальневосточного региона : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.14 / Волобуев Игорь Анатольевич. – Хабаровск, 2009. – 163 с.
18. Жуйков А.В. Административно-правовые средства борьбы с наркоманией и их применение органами внутренних дел : по материалам Дальневосточного региона : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / А.В. Жуйков. – Хабаровск, 2002. – 23 с.
19. Капустина И.Ю. Административно-правовые средства обеспечения законности и дисциплины службы в органах внутренних дел : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / И.Ю. Капустина. – Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский университет МВД, 2009. – 32 с.
20. Салманова О. Ю. Адміністративно-правові засоби забезпечення міліцією безпеки дорожнього руху : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Салманова Олена Юріївна. – Х., 2002. – 232 с.
21. Артемьева Е.А. Административно-правовые средства противодействия нарушениям антимонопольного законодательства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Е.А. Артемьева. – Москва, 2012. – 34 с.
22. Леонідова О.О. Зміст та особливості адміністративно-правових засобів протидії правопорушенням у сфері телекомунікацій / О.О. Леонідова // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. – Х.: Магістр, 2008. – № 2(34). – С. 446–451. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/2067/29>.
23. Колпаков В. К. Адміністративне право України : [підручник] / В.К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
24. Комзюк В.Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: поняття та види / В.Т. Комзюк // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2003. – Вип. 22. – С. 120-126
25. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : [монографія] / А.Т. Комзюк; [за заг. ред. О. М. Бандурки]. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 345 с.
26. Малько А.В. Проблемы правовых средств / А.В. Малько // Проблемы теории государства и права : [учебное пособие] / под ред. М.Н. Марченко. – М., 1999. – С. 321